

In elke Waterspiegel vragen wij een columnist zijn of haar visie te geven op een actueel thema. Deze keer zijn dat hoogleraar Michel van Eeten en promovendus Xander Bouwman (beiden TU Delft).

Blussen met nullen en enen

Afhankelijkheid roept angst op. Over technologische afhankelijkheid publiceerde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) recent zijn rapport 'Voorbereiden op digitale ontwrichting': als het onverhoopt misgaat, dient de overheid een 'digitale brand' meester te kunnen worden. Daarom wil de WRR een nieuwe bevoegdheid voor een 'digitale brandweer'. Ook minister Grapperhaus pleitte recent voor meer doorzettingsmacht voor de overheid.

Waarom? Omdat digitale verstoringen een grotere dreiging vormen dan vroeger. De digitale en fysieke werelden raken steeds vervlochten. Daardoor kunnen digitale storingen leiden tot fysieke gevolgen. Die redenering klopt, maar vervolgens trekt men de verkeerde conclusie. Namelijk dat de overheid nieuwe bevoegdheden nodig heeft, speciaal voor digitale verstoringen.

De WRR en de minister begrijpen niet dat er achter deze ontwikkeling een paradox schuilgaat: naarmate digitale verstoringen ons meer fysiek raken, zijn we juist beter op die verstoringen voorbereid. Want voor de omgang met fysieke verstoringen hebben we al uitgebreide publiek-private structuren opgetuigd, juist in de vitale sectoren.

De voorstellen van de WRR en de minister getuigen van cyber-exceptionalisme: de gedachte dat cyber of digitaal een eigen domein vormen dat eigen structuren nodig heeft. Maar als digitaal en fysiek innig verweven zijn geraakt, is het niet langer zinnig ze te scheiden. En dus is digitaal geen eigen domein meer, zo het dat ooit al was. De WRR tuimelt hier in een zelf gegraven conceptuele valkuil.

Men wijst graag naar het voorbeeld van Maersk, de containerrederij die in 2017 getroffen werd door de NotPetya ransomware. De bedrijfsvoering viel stil en dat had gevolgen voor de Rotterdamse haven. Het belangrijkste gevolg dat men noemt: lange files. Hebben we een bataljon computernerds, de 'digitale brandweer' van de WRR, nodig om de files in de Rotterdamse haven op te lossen? Nee, daarvoor hebben we politie en verkeersbegeleiders nodig. Nogmaals: we hebben al structuren om fysieke verstoringen het hoofd te bieden. Door de nadruk te leggen op de digitale aanleiding, wordt ten onrechte de indruk gewekt dat we hier met nieuwe vormen van verstoring te maken hebben, waarop we niet voorbereid zijn.

In een complexe IT-omgeving is het normaal dat dingen fout gaan. Talloze verstoringen trekken door onze IT: grensoverschrijdend, onvoorzien, onbegrepen. En toch is er geen sprake van ontwrichting, omdat er wel degelijk effectieve responscapaciteit bestaat. Binnen organisaties, en zo nodig met hulp van marktpartijen. De meeste verstoringen gaan ongemerkt aan het publiek voorbij.

De overheid kijkt achteraf naar een verstoring zoals bij Maersk en zegt: 'Er was onvoldoende responscapaciteit, want er lag geen protocol, dit scenario was niet voorzien, de verantwoordelijkheden waren niet duidelijk belegd'. Zo redeneert ook de WRR. Maar in werkelijkheid worden allerlei verstoringen op dagelijkse basis al zeer voortvarend aangepakt. Ondanks het gebrek aan een protocol. Ik zou eerder zeggen: dankzij.

Twee jaar na 9/11 sprak ik een Amerikaanse onderzoeker op het gebied van high reliability organizations. Hij had gekeken naar hoe op die fatale dag de Amerikaanse luchtvaartautoriteit ineens duizenden vliegtuigen op de grond had gezet. Het besluit om het luchtruim geheel leeg te maken kwam van een operations manager, iemand vrij laag in de hiërarchie. Het was ook nog eens zijn eerste werkdag.

Het werd een doorslaand succes. Zonder ongelukken werd iets gedaan dat nog nooit eerder was vertoond. Waar zelfs nooit eerder over was nagedacht. De conclusie na afloop: 'Geluk gehad. Laten we snel een protocol opstellen'. Nee, zei de onderzoeker, dat is precies de verkeerde conclusie. Dit ging goed omdat capabele professionals in het complexe operationele proces ruimte hadden om te handelen en te improviseren. En dat is precies wat een protocol stuk zou maken.

Andere culturen kennen de regendans, de pauselijke zegen of het bloedoffer, onze samenleving heeft het protocol. Met het protocol in de hand geloven we dat we de complexe en chaotische realiteit onze wil hebben opgelegd. Het protocol is een totem. Het is verleidelijk hiermee onze afhankelijkheid van technologie te bezweren.

Maar voor die afhankelijkheid hoeven wij niet bang te zijn. Hoe meer alles digitaliseert, hoe meer digitaal ophoudt een eigen domein te zijn. Laat de overheid zich richten op haar bestaande taken en op de structuren die we al hebben om de gevolgen van ontwrichting te bestrijden. Met inzet van alle middelen daarvoor, inclusief de analoge brandweer.

Deze column is een samenvatting van de Van Slingelandtlesing. De complete tekst is te vinden op bestuurskunde.nl.

Column

Michel van Eeten, hoogleraar
Cyber Security, TU Delft.